

อาชีพปลูกผักปลอดสารพิษกับตลาดสดอีสาน

The Occupation of Raising Toxin-Free Vegetables and Isan Fresh-Food Market

สุวิทย์ ธีรศาสดา^{1*}

Suwit Theerasasawat^{1*}

Received: November 22, 2019; Revised: November 22, 2019; Accepted: July 13, 2019

บทคัดย่อ

บ้านแบกจาน หมู่ 6 ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีเกษตรกร 36 ราย ปลูกผักปลอดสารพิษมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน โดยนำผักไปขายที่ตลาดสดสังขะ แต่เกษตรกรเหล่านี้บางส่วนขายที่ร้านริมถนนข้างแปลงผัก การปลูกผักปลอดสารพิษของเกษตรกรเหล่านี้นอกจากส่งผลดีต่อสุขภาพของผู้ปลูกและผู้บริโภคแล้ว ยังใช้พื้นที่น้อยเพียง 1 ไร่ (1,600 ตารางเมตร) ต่อราย แต่ทำรายได้เฉลี่ย 3 หมื่นบาทต่อเดือน ซึ่งสูงกว่าการทำงานถึง 56 เท่า ผักที่เสียหายจากแมลงมากจนขายไม่ได้ก็นำไปเลี้ยงวัว 6 - 7 ตัวต่อราย และมูลวัวก็นำมาทำปุ๋ยคอกใส่ในแปลงผักด้วย ทำให้เพิ่มรายได้จากการขายวัวและลดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ยเคมี ดังนั้นการปลูกผักปลอดสารพิษขายจึงเป็นอาชีพทางการเกษตรที่ยั่งยืนและเป็นอาชีพที่ควรสนับสนุนจากภาครัฐอย่างยิ่ง

คำสำคัญ : ผักปลอดสารพิษ; เกษตรกรรมยั่งยืน; ตลาดสดอีสาน

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

* Corresponding Author E - mail Address: suwit1948@gmail.com

Abstract

The 36 farmers in Ban Bak-jan Village in the 6th Hamlet, Sangkha Sub-district, Sangka District, Surin Province have engaged in toxin-free vegetable farming since year 1993. Although they mostly sell their produce at Sangka fresh-food market, some of them prefer to sell it at their roadside sheds next to their vegetable patches. The practice of toxin-free vegetable farming by these farmers not only results in positive health effects on both the farmers themselves and consumers alike, it is also economical in terms of land use. For instance, each of the farmer families needs only about 1 rai (about 1600 square meters) to grow their vegetables which bring sufficient yields for them to live a decent life. Their average income of 30,000 Thai Baht/month is 56 times higher than doing regular rice farming. Furthermore, vegetables that have been so damaged by insects that cannot be sold in the markets do not go to waste. Rather, the farmers make use of them to feed their cattle which is on average about 6 - 7 cows/family. In addition, the cows' droppings are used as fertilizers for their vegetable patches. Consequently, the farmers are able to increase their income from selling their cows and to save some money on chemical fertilizers. It is, therefore, suffice it to conclude that the farmers' engagement in toxin-free vegetable farming for sale is a sustainable agriculture that should be highly supported from government.

Keywords: Toxin-Free Vegetables; Sustainable Agriculture; Isan Fresh-Food Market

บทนำ

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 ผู้เขียนได้ไปสำรวจตลาดสดในจังหวัดสุรินทร์ มีตลาดชุมพลบุรี ตลาดศีขรภูมิ และตลาดสังขะ พบแม่ค้าผักที่ตลาดสังขะ (รูปที่ 1) ซึ่งเมื่อถามที่มาของผัก ปรากฏว่ามีที่มาหลากหลายมาก แต่เกินครึ่งของผักที่ขายเป็นผักที่ผู้ค้าส่งซึ่งไปซื้อจากตลาดขายส่งที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดศรีสะเกษนำมาขายให้ผู้ค้ารายย่อยที่ตลาดสังขะในเวลา 01.00 - 07.00 น. อีกส่วนหนึ่งมาจากเกษตรกรที่ปลูกและนำมาขาย อีกส่วนหนึ่งเป็นแม่ค้าในหมู่บ้านซื้อจากเกษตรกรในบ้านเดียวกัน แล้วนำมาขายที่ตลาดสังขะ ในตอนเช้าเหมือนกัน มีส่วนน้อยที่นำไปขายในตลาดเย็นที่ตลาดนี้ เป็นที่น่าสนใจ คือ แม่ค้าบางคนซึ่งเป็นผู้ปลูกผักและนำมาขายเอง ได้เล่าให้ฟังว่าเป็นผักปลอดสารพิษ ซึ่งจุดประกายความสนใจของผู้เขียนขึ้นมา จึงถามชื่อหมู่บ้าน ตำบล เข้าวันรุ่งขึ้นผู้เขียนจึงลงไปดูเพื่อรู้ว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริงหรือตามที่บอกเล่าหรือไม่ พอไปเห็นการปลูกและดูแลแปลงผัก และคุยกับผู้ปลูกและขายด้วยหลายคน จึงได้ข้อสรุปว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริง และเป็นอาชีพที่ควรสนับสนุนอย่างยิ่ง

ที่มาของการปลูกผักปลอดสารพิษ

บ้านที่ปลูกผักปลอดสารพิษ ชื่อบ้านแบกงาน หมู่ 16 ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ห่างจากตลาดสังขะ 3 กม. มีผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ 36 ราย ปลูกรายละเอียด 1 ไร่ มูลเหตุที่เกิดอาชีพนี้ก็เพราะสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ซึ่งมีคุณมิชัย วีระไวทยะ เป็นผู้ก่อตั้ง และสถานทูตญี่ปุ่นได้สนับสนุนเงินทุนในการเจาะน้ำบาดาล เดินท่อน้ำจากบ่อบาดาลมายังแท็งก์เก็บน้ำซึ่งใช้โอ่งแดงขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางราว 1 เมตร เป็นที่เก็บน้ำ กันแท็งก์ตั้งสูงจากพื้นดินราว 2 เมตร (รูปที่ 2 - 3) มีแท็งก์ล้างผักซึ่งสร้างจากคอนกรีตกลม ทั้งแท็งก์น้ำ แท็งก์ล้างผัก จะตั้งกระจายให้ทั้ง 36 รายที่เข้ามาใช้โครงการที่ดินที่เป็นของเกษตรกร ผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนต้องสัญญาว่าจะปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการดังกล่าวเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 26 ปี การจำหน่ายระยะแรกนำไปจำหน่ายในตลาดสดสังขะ ต่อมาเมื่อลูกค้าบางคนรู้ว่าผักจากบ้านแบกงานเป็นผักปลอดสารพิษจึงมาซื้อถึงแปลงผักเพื่อนำไปบริโภค หรือนำไปจำหน่ายต่อชาวบ้านด้วยตนเองก็มี ทุกวันนี้มีแม่ค้า 13 รายมาซื้อผักจากบ้านแบกงานเพื่อนำไปขายในตลาดสด แต่ผู้ปลูก 36 รายนี้ ส่วนหนึ่งขายที่แผงซึ่งปลูกเป็นเพิงติดกับแปลงผัก แผงนี้มีหลังคากันแดดกันฝนได้ดี ยาวประมาณ 15 เมตร (รูปที่ 4) ราคาที่จำหน่ายบริเวณแผงติดแปลงผัก ถ้าขายปลีกราคาก็สูงกว่าขายส่งประมาณร้อยละ 20 - 33 ส่วนราคาขายปลีกในตลาดสดกับที่แผงติดแปลงใกล้เคียงกัน แต่ในตลาดสดราคาขายปลีกของผักที่ไม่ใช่ผักปลอดสารพิษจะถูกกว่าผักปลอดสารพิษ ประมาณร้อยละ 20

เมื่อดำเนินการสำรวจที่กองผักที่เกษตรกรเก็บมาเพื่อล้างก่อนขาย เช่น ดอกกะหล่ำ ผู้วิจัยเห็นรูปที่แมลงกินทั้งที่ดอกกะหล่ำและใบ (รูปที่ 5) เดินไปสำรวจทั้งแปลงก็ไม่พบกระป๋องยาฆ่าแมลงเลย หลักฐานดังกล่าวน่าจะเชื่อได้ว่า ผักปลอดสารพิษที่ปลูกที่นี่ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง

รูปที่ 1 ตลาดสังขะ

รูปที่ 2 ป้ายโครงการธนาคารผัก บ้านแบกงาน

รูปที่ 3 แท้งค์เก็บน้ำบาดาล

รูปที่ 4 ร้านขายผักริมแปลงผักติดถนนใหญ่บ้านแบกงาน

รูปที่ 5 ดอกกระหล่ำ จะเห็นว่ามียูที่แมลงเจาะ

เหตุผลที่ควรปลูกผักปลอดสารพิษ

เมื่อได้ดำเนินการสอบถามถึงวิธีการปลูก การดูแล และการกำจัดเศษผัก และลองเปรียบเทียบรายได้จากการปลูกผักปลอดสารพิษและการทำงานของคนขายผักเดียวกัน จึงต้องการสนับสนุนการปลูกผักปลอดสารพิษมากขึ้นด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ปลูกผักปลอดสารพิษมีรายได้สูงกว่าการปลูกข้าว 56 เท่า โดยคำนวณจากรายได้ของการปลูกผัก 30,000 บาทต่อเดือนใน 1 ปี ปลูกผัก 6 เดือน ได้เงิน 180,000 บาท สืบจากข้อมูลจากลูกค้าผู้ปลูกผักปลอดสารพิษรายหนึ่งได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่า เขาทำนา 10 ไร่ ได้ข้าว 80 กระสอบป๋วย ข้าวเปลือก 1 กระสอบป๋วยเฉลี่ยหนัก 40 กิโลกรัม รวมลงกล้าได้ผลผลิตเป็นข้าวเปลือก 3,200 กิโลกรัมต่อ 10 ไร่ ขายกิโลกรัมละ 10 บาท ได้เงิน 32,000 บาทต่อปี แต่ถ้าคิดพื้นที่เท่ากัน คือ นา 1 ไร่ ได้เงิน 3,200 บาท แต่ปลูกผักปลอดสารพิษได้เงิน 180,000 บาท เท่ากับว่าสูงกว่าทำนา 56 เท่า

2. ปลูกผักปลอดสารพิษ ได้เงินเร็วกว่าทำนามาก ทำนาใช้เวลา 3.5 เดือน (105 วัน) ถึง 5 เดือน (150 วัน) จึงจะขายข้าวได้ แต่ปลูกผักปลอดสารพิษนานาชนิด จะได้เงินในระยะที่สั้นกว่าทำนามาก เช่น ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ซึ่งเมื่อปลูก 20 วัน ก็ตัดขายได้ ถั่วฝักยาว 30 วัน กระหล่ำปลี 90 วัน ผักกาดขาว ผักกาดเขียว 45 วัน ผักขึ้นฉ่ายกับกะหล่ำดอก 60 วัน

3. ผักปลอดสารพิษหลายชนิดตัดขายแล้วต้นก็แตกกอออกมาอีก ทำให้ตัดขายได้อีกหลายครั้ง เช่น ผักคะน้าและผักบุ้ง ทำให้มีรายได้หลายครั้ง

4. การปลูกผักปลอดสารพิษเป็นอาชีพการเกษตรที่ยั่งยืน กล่าวคือ

4.1 ผู้ปลูกปลอดภัยจากยาฆ่าแมลง เกษตรกร 3 คนที่ผู้วิจัยไปสอบถามให้ข้อมูลว่า มีคนเข้าโครงการ 36 ราย ในช่วงที่ผ่านมา 26 ปี ผู้เข้าร่วมโครงการป่วยเพ่งป่วยเสียชีวิตไป 1 คน เกษตรกรให้ข้อมูลว่า ถ้าใช้ยาฆ่าแมลงคงมีผู้เสียชีวิตมากกว่านี้ ผักปลอดสารพิษทำให้ผู้บริโภคมีสุขภาพดีด้วยวิธีที่ไม่ต้องเสี่ยงปริมาณมากในการรักษาประชาชน

4.2 เศษผักที่เกิดจากแมลงเจาะ ซึ่งมีราว ๆ 1 ใน 5 หรือราว 20 % ผู้ปลูกผัก 36 คนล้วนแต่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงวัว 6 - 7 ตัว/ครอบครัว ทำให้ลดเวลาไปเกี่ยวหญ้าให้เป็นอาหารวัว และไม่ต้องสร้างปัญหากำจัดขยะ ทำให้มีรายได้จากการจำหน่ายวัฏทุกปี (วัฏแต่ละ 3 - 4 หมื่นบาท)

เป็นโรคมะเร็ง และโรคอื่น ๆ เพิ่มขึ้น หากยังไม่มีผักที่ปลอดภัย ให้ประชาชนเลือก ดังนั้นควรส่งเสริมให้เกษตรกร ปลูกผักปลอดสารพิษมากขึ้น และมีตลาดสดจำหน่ายผักปลอดสารพิษมากขึ้น

ผู้วิจัยสำรวจข้อมูล 12 ตลาดในพื้นที่ตามขอบเขตวิจัย 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น นครพนม สรินทร์ และอุบลราชธานี มีตลาดเพียง 2 ตลาด คือ ตลาดสังขะ กับตลาดหนองสองห้องที่มีผักปลอดสารพิษขาย และปริมาณผักปลอดสารพิษที่ขายก็เป็นส่วนน้อยจากผักที่ขายทั้งหมดในตลาด สาเหตุเพราะมีเกษตรกร ปลูกน้อย เนื่องจากการปลูกผักปลอดสารพิษดูแลยากและมีผักส่วนหนึ่งต้องทิ้งไปเพราะถูกแมลงเจาะ มากเกินไป ถ้าหากจะลงทุนปลูกผักปลอดสารพิษใช้ค่าขายในลอนกรอบจะต้องลงทุนสูงมาก แต่สำหรับผู้บริโภค ซึ่งผู้เขียนสัมภาษณ์ที่ตลาดสังขะ และตลาดหนองสองห้อง รวม 10 รายส่วนใหญ่แล้ว ระบุว่า แม้ราคาผักปลอดสารพิษจะสูงกว่าร้อยละ 20 - 30 ก็พร้อมที่จะซื้อ เพราะเห็นว่าการบริโภคผักที่มีสารพิษ นำไปสู่ปัญหาสุขภาพอ่อนแอและโรคมะเร็งที่ใกล้ตัว รวมถึงนำไปสู่ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่สูงมาก แม้มีสวัสดิการการรักษาฟรีจากรัฐแต่ก็มีส่วนที่ผู้ป่วยต้องจ่ายเพิ่มอีกมากมาย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะรัฐบาลให้ตั้งกองทุนอาหารปลอดภัยในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ตลาดสดรัศมี 10 กิโลเมตร ซึ่งมีศักยภาพที่พร้อมจะปลูกผักปลอดสารพิษ ผู้ค้าในตลาดสดในชนบทอีสาน 88.2-97.3% มีที่พักอยู่ห่างจากตลาดสดไม่เกิน 10 กิโลเมตร (สุวิทย์ และคณะ, 2562; 197) และมีแหล่งน้ำอยู่แล้ว หรือมีน้ำบาดาลที่ปลูกผักได้ ให้ครัวเรือนที่มีที่ดิน 1 งาน - 2 ไร่ กู้กองทุนนี้ รายละ 3 หมื่น - 2 แสนบาท ปลอดดอกเบี้ย 3 ปี ปีที่ 4 - 6 มีต่อดอกเบี้ยขั้นต่ำร้อยละ 4 ต่อปี ไปปลูกผักปลอดสารพิษส่งตลาดสด โดยให้กรมอนามัย ไปสุ่มตรวจผักว่าปลอดยาฆ่าแมลงและออกใบรับรองไว้ใส่กรอบโชว์ที่แผงขายของตน เพื่อผู้บริโภคจะได้มั่นใจว่าผักที่เขซื้อไปปลอดภัย ในประเทศไทยมีตลาดสดประมาณ 6 พันกว่าตลาด หากตลาดหนึ่งมีหมู่บ้านที่ปลูกผักปลอดสารพิษ 2 หมู่บ้าน จะมีกองทุนราว 1,200 กองทุน กองทุนหนึ่งมีผู้ปลูกผัก 50 คน รวมคนที่มีโอกาสจะกู้ราว 60,000 คน จะใช้เงินราว 3 - 6 พันล้านบาท รัฐบาลหาเงินมาใส่เฉพาะปีแรก ต่อไปก็จะเป็นเงินทุนหมุนเวียนจากผู้กู้ที่นำมาชำระคืน เงิน 3 - 6 พันล้านบาทนี้น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับงบกระทรวงสาธารณสุข ปี 2563 138,735.3 ล้านบาท (บีบีซี นิวส์, 2562) ตลาดสด 6 พันกว่าแห่งนี้มีผู้ขายรวมกันประมาณ 1 ล้านคน (สุวิทย์ และคณะ, 2562)

สรุป

ผักเป็นกับข้าวที่สำคัญยิ่งของผู้บริโภค เพราะผู้บริโภคฝักรักรวมชาติมาตั้งแต่สมัยโบราณ ก่อนที่คนจะตั้งหมู่บ้าน และเมืองเสียอีก เมื่อเกิดตลาดสดขึ้นทุกตลาดล้วนมีผักขาย เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งการปลูกผักแบบเดิม ๆ ไม่เพียงพอ จึงมีการใช้ยาฆ่าแมลงที่มาทำลายผัก ยาฆ่าแมลงที่ตกค้างในผักจึงส่งผลต่อสุขภาพของผู้บริโภค ทำให้เจ็บป่วยบ่อยและเป็นมะเร็งได้ บ้านแบกงานได้หันไปปลูกผักปลอดสารพิษขายติดต่อกันมา 26 ปี แล้ว แม้ว่าผลผลิตจะน้อยกว่าการปลูกผักแบบใช้ยาฆ่าแมลง แต่ก็ได้ราคาที่ดีกว่า และมีผลดีต่อสุขภาพของผู้ปลูกและผู้บริโภคด้วย จึงเป็นอาชีพที่ควรสนับสนุนอย่างยิ่ง

References

- จักรพงษ์ เจือจันทร์. (2562). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องกำเนิดและพัฒนาการของตลาดสดท้องถิ่นและผู้ค้ารายย่อยในจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สุวิทย์ อิศาศวัต. (2546). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน 2488 - 2544. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักพิมพ์สร้างสรรค์
- สุวิทย์ อิศาศวัต. (2558). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเงินอีสาน. ขอนแก่น : ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- สุวิทย์ อิศาศวัต และบัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2562). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ กำเนิดและพัฒนาการของตลาดสดและผู้ค้ารายย่อยในท้องถิ่นอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- บีบีซี นาวิกชน. (2562). งบประมาณ 2563 รายการทรวง. เข้าถึงเมื่อ (6 พฤศจิกายน 2562). เข้าถึงได้จาก (<https://www.bbc.com/thai/thailand>)
- สำนักงานประสานงานเครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (2562). ผลการตรวจสอบสารพิษตกค้างในผักผลไม้ 2562. เข้าถึงได้จาก (7 ตุลาคม 2562). เข้าถึงเมื่อ (<https://www.thaipan.org/action/1107>)
- กล้า สุขใจ. (สัมภาษณ์). ผู้ปลูกผักปลอดสารพิษและแม่ค้าในตลาดสดสังขะ. (9 มี.ค. 2562)
- เปิ้ล ศรีแก้ว. (สัมภาษณ์). ผู้ปลูกผักปลอดสารพิษและแม่ค้าในตลาดสดสังขะ. (9 มี.ค. 2562)
- มะปรางค์ ตีประเสริฐ. (สัมภาษณ์). ผู้ปลูกผักปลอดสารพิษและแม่ค้าในตลาดสดสังขะ. (9 มี.ค. 2562)
- หน้อย ทงส์รัตน์. (สัมภาษณ์). ผู้ปลูกผักปลอดสารพิษและแม่ค้าในตลาดสดสังขะ. (9 มี.ค. 2560)